

Streszczenie w języku polskim

Joanna Piwowarczyk

Mapping barriers to sustainable development with interactive management: coastal areas of the Pomeranian province (Poland) and marine areas off the coast

Mapowanie barier dla zrównoważonego rozwoju metodą interaktywnego zarządzania: wybrzeże województwa pomorskiego i przylegające obszary morskie

Ekosystemy morskie i przybrzeżne od zawsze odgrywały kluczową rolę w utrzymywaniu dobrostanu człowieka. Te cenne zasoby nie są jednakże odpowiednio chronione ani wykorzystywane w sposób zrównoważony, co zagraża zarówno obecnym, jak i przyszłym pokoleniom. Świadome tych zagrożeń społeczności krajowe i międzynarodowe od dawna próbują zapewnić rozwiązania sprzyjające społecznym i biznesowym modelom działania bardziej przyjaznym środowisku naturalnemu. W swojej istocie koncepcja zrównoważonego rozwoju jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych i powszechnie akceptowanych działań zmierzających do takiej (behawioralnej) zmiany. Zmian w zachowaniu nie da się jednak osiągnąć bez ludzi. Mówiąc dokładniej, nie można ich osiągnąć bez dogłębnego zrozumienia ludzkich opinii, postaw oraz przekonań. W konsekwencji ekosystemy morskie i przybrzeżne nie będą odpowiednio chronione, jeśli nie będzie wystarczającego wsparcia społecznego dla ich ochrony i zrównoważonego użytkowania. To zwiększone uznanie dla roli człowieka w dochodzeniu do bardziej zrównoważonego świata doprowadziło do apeli o większe włączanie wiedzy eksperckiej (lub perspektywy) nauk społecznych do (współ-) zarządzania morzem. Apele te należy rozumieć jako wezwania do przekazania 'głosu' i 'sprawczości' zainteresowanym stronom.

Niniejsza rozprawa jest odpowiedzią na tę potrzebę. Oddaje ona głos szerokiemu spektrum morskich interesariuszy, aby dogłębnie zrozumieć, w jaki sposób interesariusze konceptualizują zrównoważony rozwój na morzu, oraz jak postrzegają bariery zrównoważonego funkcjonowania ekosystemów morskich i przybrzeżnych. Wynikiem przeprowadzonych badań jest także opis obecnego poziomu wiedzy na temat morza i jego zrównoważonego rozwoju, konieczny do prowadzenia opartej na faktach edukacji morskiej i zrównoważonego zarządzania środowiskiem morskim.

Oddanie głosu samym interesariuszom wymaga zastosowania metod deliberatywnych. W związku z tym, w badaniu wykorzystana została jedna z metod nauki o systemach — interaktywne zarządzanie (z ang. *Interactive Management*), która to metoda zaprojektowana została do analizy złożonych problemów (takich jak na przykład zrównoważony rozwój czy zarządzanie ekosystemami morskimi) z udziałem różnorodnej grupy uczestników. Interaktywne zarządzanie pozwala nie tylko zrozumieć strukturę problemu i relacje między

jego składowymi, ale stymuluje także współtworzenie wspólnej zbiorowej wizji problemu. Interaktywne zarządzanie realizowane jest w formie grupowego warsztatu. W ramach niniejszego badania zorganizowałam dziesięć warsztatów związanych z ekosystemami przybrzeżnymi i morskimi województwa pomorskiego. Siedem z nich przeprowadzonych zostało z przedstawicielami sektorów morskich ('żywność', 'transport', 'energia', 'turystyka i wypoczynek', 'zdrowie człowieka', 'miejsca do życia' i 'ochrona przyrody') i zgromadziło interesariuszy pierwszego stopnia (ang. *primary stakeholders*), interesariuszy drugiego stopnia (ang. *secondary stakeholders*) oraz przedstawicieli organizacji wywierających wpływ (ang. *influencers*). Zorganizowałam także trzy warsztaty dla przedstawicieli społeczności nadmorskich, czyli ogółu społeczeństwa, aby uwzględnić opinie jednostek mniej zależnych od środowiska morskiego, a przez to mniej z nim związanych. Przeanalizowałam wyniki tych warsztatów zarówno na poziomie każdego warsztatu, jak i zbiorowo (w dwóch grupach: siedem warsztatów z interesariuszami reprezentującymi sektory morskie; trzy warsztaty z reprezentantami społeczności nadmorskich).

Reprezentanci sektorów morskich oraz społeczności nadmorskich zidentyfikowali szereg barier (odpowiednio 420 i 166), które — ich zdaniem — utrudniają osiągnięcie zrównoważonego rozwoju morza i wybrzeża. Bariery te dotyczyły wszystkich trzech filarów zrównoważonego rozwoju. Jednak żadna grupa interesariuszy nie zaakceptowała w pełni ambicji silnego równoważenia. Panowała powszechna zgoda co do tego, że zrównoważony rozwój polega na równoważeniu potrzeb społecznych, gospodarczych i środowiskowych, a zatem ochrona środowiska nie może mieć pierwszeństwa przed dwoma pozostałymi wymiarami. Taki konsensus obecny był zarówno wśród przedstawicieli sektorów morskich, jak i społeczności nadmorskich, z nielicznymi głosami odrębnymi płynącymi głównie od uczestników warsztatów 'miejsca do życia' oraz 'ochrona przyrody'. Wyniki nie świadczą też o tym, by sektory morskie bardziej zależne od dobrego stanu ekosystemów morskich były bardziej skłonne do uznania wiodącej roli ochrony przyrody. Zastrzeżenia do tego paradygmatu zarządzania były wyrażane niezależnie od pochodzenia uczestników, czyli niezależnie od tego, czy reprezentowali oni z jednej strony sektory 'żywność' lub 'turystyka i wypoczynek', czy też sektory 'energia' lub 'transport'.

Bariery związane z 'postawami', 'wiedzą' oraz 'zaangażowaniem społeczeństwa w podejmowanie decyzji' zostały uznane przez przedstawicieli sektorów morskich za najbardziej istotne. Wśród tych trzech grup barier wskazano nieodpowiednie postawy jako obszar, w którym interwencje społeczne mogłyby przynieść najbardziej zauważalną zmianę i poprzez tę zmianę stymulować poprawę we wszystkich innych dziedzinach ludzkiej działalności. Podkreślając rolę zmiany postaw dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju, przedstawiciele poszczególnych sektorów morskich uważali jednak swój sektor za stosunkowo przyjazny środowisku naturalnemu i działający — na ile pozwala rynek — na rzecz bardziej zrównoważonego świata. Narracja ta sugeruje stosunkowo niską internalizację idei zrównoważonego rozwoju, zwłaszcza że główną odpowiedzialnością, a więc także i winą, za bieżące niepowodzenia w osiągnięciu ambicji zrównoważonego rozwoju obarczono rządy

i władze publiczne. Nie oznacza to jednak, że poszczególni interesariusze nie zauważali problemów związanych z ich własną działalnością i ich własnymi sektorami. Pojawiały się bowiem głosy, chociaż być może nie tak powszechne jak można by tego oczekiwać, które wzywały do reformy obecnego zarządzania sektorowego. Głosy takie były najbardziej słyszalne podczas warsztatów 'żywność', lecz inne sektory morskie (takie jak turystyka i zdrowie ludzkie) również sugerowały pewne możliwości ulepszeń w ich własnych dziedzinach.

Podobnie jak w przypadku uczestników reprezentujących sektory morskie, przedstawiciele społeczności nadmorskich za najbardziej problematyczne dla osiągnięcia ambicji zrównoważonego rozwoju uznali kwestie związane z 'wiedzą', 'postawami' i 'partycypacją społeczną'. Jednak narracje tej grupy, w przeciwieństwie do narracji sektorów morskich, były wyraźnie oddzielone od 'morza' i 'wybrzeża'. Oderwanie to było również w mniejszym stopniu widoczne w przypadku 'środowiska naturalnego' czyli środowiskowego filaru rozwoju zrównoważonego. Mieszkańcy wybrzeża skupiali się na wymiarze społecznym i gospodarczym zrównoważonego rozwoju, pozostawiając środowisko naturalne poza głównym nurtem dyskusji. Ta narracja sugeruje, że — pomimo znacznych wysiłków edukacyjnych podjętych w przeszłości — opinia publiczna nadal wie stosunkowo niewiele o koncepcji zrównoważonego rozwoju, a jeszcze mniej o jego morskim kontekście.

W związku z powyższym można stwierdzić, że mieszkańcy wybrzeża województwa pomorskiego nie są społecznościami prawdziwie nadmorskimi, ponieważ nie są świadomi relacji między zdrowymi ekosystemami a ich dobrostanem, a co za tym idzie nie doceniają tych relacji. Natomiast napawa nadzieją fakt, że mieszkańcy wybrzeża byli gotowi wziąć na siebie znacznie większą odpowiedzialność za działanie w sposób niezrównoważony. Przedstawiciele lokalnych społeczności obwiniali nie tylko rządy i firmy za obecną sytuację, ale także siebie samych, co daje nadzieję na zmiany w ich zachowaniu w dłuższej perspektywie.

W tej rozprawie przedstawione zostały pierwsze (i być może jedyne) badania, które systematycznie mapują i analizują bariery dla zrównoważonego rozwoju oraz ich wzajemne powiązania. Podchodząc do problemów przez pryzmat morskich interesariuszy i dając głos samym zainteresowanym, moje badania przyczyniają się do poznania luk w wiedzy oraz popularnych mitów dotyczących ekosystemów morskich i ambicji w zakresie ich zrównoważonego rozwoju. Wyniki niniejszych badań pozwalają także na sformułowanie pewnych rekomendacji dotyczących zarządzania morzem, badań morza i edukacji morskiej.

Z moich badań wynikają następujące główne rekomendacje. Po pierwsze, wiedza z zakresu nauk społecznych, w tym badania percepcji społecznej i marketingu społecznego, będzie niezbędna dla zwiększenia świadomości i promowania prośrodowiskowych zmian w zachowaniu. Po drugie, wiedza ta będzie konieczna, by właściwie kształtować procesy partycypacji społecznej oraz badać problemy ograniczonego zaufania między planistami i zarządzającymi a interesariuszami procesów decyzyjnych. Po trzecie, specjaliści od edukacji powinni odegrać istotną rolę w opracowywaniu kampanii edukacyjnych i szkolnych programów nauczania o morzu. Powinni oni zrewidować swe działania (jako że obecne nie

przynoszą oczekiwanych rezultatów) w zakresie edukacji i oświaty na temat zrównoważonego rozwoju.